

OD OLYMPIÁDY V ČESKÉM JAZYCE K CELOŽIVOTNÍ ORIENTACI. K ŽIVOTNÍMU JUBILEU IRENY VAŇKOVÉ

Marie Čechová

Naše známost s docentkou Irenou Vaňkovou, tehdy Hroudovou, začala před 43 lety, kdy jako 17letá postoupila do finále Olympiády v českém jazyce. To si pak ještě zopakovala, přitom jednou byla její absolutní vítězkou, jednou obsadila druhé místo.

Vzpomínám si na ni ze soustředění v krásném renesančním prostředí Nového Města nad Metují, zvláště pak na její slohové práce motivové hanáckým prostředím Českého Šternberka, jedna návštěvou muzea hodin, druhá výletem na Svatý Kopeček, Wolkerovou tvorbou. Už její tehdejší slohové práce předznamenaly nadanou, jemnou, citlivou stylistku.

Dovolte, abych připomněla, že tomu bude letos v červnu 50 let, kdy jsme se sešli s Karlem Olivou starším ve Výzkumném ústavu pedagogickém a tam jsme „se piklili“, až jsme „upiklili“ soutěž O češtině trochu jinak, již jsem pak po dvou letech prosadila jako Olympiádu v českém jazyce (OČJ). Tu jsme s K. Olivou vedli sami řádku let, pak jsme k sobě přibrali Petra Nejedlého, mého bývalého žáka a Olivova spolupracovníka z Ústavu pro jazyk český, jenž s námi olympiádu vedl dlouhá léta.

Olympiáda byla semeništěm bohemistického „potěru“, odhalila talenty a desítky jich přivedla k celoživotní, lingvistické orientaci. Hned na počátku to byly např. Věra Marousková, provdaná Dittrichová, a Zuzana Piroutková, vítězky OČJ, jež obrátily pozornost ve svých diplomových pracích k analýze obsahu, metod a postupů v OČJ, přitom Zuzana s tímto tématem zvítězila i v soutěži Studentská vědecká a odborná činnost (SVOČ). Po nich se úspěšně ve finále uplatňovali pozdější bohemisté a bohemistky nebo vůbec lingvisté: Irena Hroudová, provdaná Vaňková, Iva Hrabětová, provdaná Kratochvílová, Alice Josková, provdaná Jedličková, Markéta Sokolová, provdaná Teuchnerová, Veronika Garajová, provdaná Bernardová, Jitka Králová, provdaná Smékalová, Miloslava Dvořáková, provdaná Vajdllová, Karel Komárek, Milan Hrdlička, Zora Letošníková, provdaná Freiová, Zora Jandová, provdaná Obstová, Lucie Římalová, provdaná Saicová, Šárka Lešnerová, provdaná Zikánová, Alena Fidlerová, provdaná Andrlová, Eva Kupcová, provdaná Havlová, Iva Dořičáková, provdaná Hurytová, Marcela Hnátková, provdaná Koupilová, Ondřej Koupil, Martina Husáková, provdaná Jamborová, Silvie Grošpicová, provdaná Cinková, Petra Pospíchalová, provdaná Slánská Bímová, Eva Hrachovinová, provdaná Lehečková, Jana Vejvodová, provdaná Šindlerová, Magda Razímová, provdaná Ševčíková, Jiří Hudeček, František Martínek, Kateřina a Magdaléna Rysovy, Marie Podobová, provdaná Erlebachová, Martin Hrdina, Radek Ocelák, Jiří Pergler, Martina Koppová, provdaná Otradovcová, Veronika Homolková, provdaná Štěpánová, Hana Gabrielová aj. S některými z nich jsme pak vedli OČJ, event. ještě vedeme.

OČJ neshromáždila jen bohemistické talenty, mezi úspěšnými olympioniky se prosazovali i budoucí mediální pracovníci (Michal Kubal, Jaromír Slomek, Milan Tesař, Jan Punčochář, Lucie Baronová), lékaři (Leoš Středa, Pavla Černá, provdaná Sýkorová, Dan Marek, Lenka Bartošová, Kateřina Hubinková, provdaná Bajerová, Ondřej Cinek, Libor Volejník, Sabina Hrnčířová, Soňa Neumannová, Jitka Zapletalová, provdaná Štěpánková, Jan Vavrečka, Radek Šonský), matematikové, mnohdy

orientovaní na matematickou lingvistiku (Jan Hajič, Karel Oliva ml., Karel Hrach, Ondřej Bojar, Jan Hajič ml.), ekonomové (Marcela Tučková, provdaná Štefcová, Barbora Mottlová, provdaná Černíková, Petr Štěpánek, Radek Bím), přírodovědci (Jiří Macela, Alena Mlejnecká, provdaná Chvátalová), technici a programátoři (Hana Havlová, provdaná Štiková, Jan Havel, Jaromír Hrad, Pavel Erlebach, Jan Kodym, Martin Sychra), právníci (Milena Vaňková, provdaná Ecková, Pavel Marc, Pavel Grošpic, Pavlína Hubková), historici (Jitka Kvapilová, provdaná Sládková, Antonín Kalous, Michal Vokurka), architekti (Dita Pechová, provdaná Fingerlandová), teatrologové (Zdeněk A. Tichý) i politici (Michal Hašek, Jan Hamáček). Někteří z finalistů se uplatnili i uplatňují v akademických funkcích na univerzitách a vědeckých ústavech.

Na finálovém soustředění a zejména na navazujících táborech OČJ tato talentovaná mládež navazovala mnohdy celoživotní přátelství, ba tam se rodily i vztahy milostné a později z nich vznikala i manželství (manželé Královcovi, Havlovi, Koupilovi, Cinkovi, Bímovi, Štěpánkovi, Kodymovi, Erlebachovi, Ocelákovi, Kozlíkovi, M. Rysová a M. Sychra). Původní finále byla totiž dvoutýdenní, a tak poskytovala vzájemnému poznávání větší prostor: společné výlety, procházky krajinou, večerní kulturní programy, sportovní hry včetně soutěží, příprava táborových novin...

Bylo by žádoucí, aby některý ze studentů, nejlépe bývalých účastníků OČJ, zmapoval další vývoj této soutěže od poloviny 80. let do současnosti. Může přitom využít pravidelných, každoročních zpráv v časopise *Český jazyk a literatura* nebo mých jubilejních článků (shrnutých v knihách *Řeč o řeči a Život s češtinou*) a samozřejmě vzpomínek účastníků.

Ale vraťme se k jubilantce:

Přirozeně po úspěších na finále OČJ následovala její přihláška ke studiu na bohemistice Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Irena si nedávno vzpomněla na naše setkávání před vstupem na fakultu, věnované informacím ke zkouškám i ke studiu (viz naši kolektivní publikaci, několikrát opakovaně vydávanou i v pozměněné podobě: *Přijímací zkoušky na vysoké školy. Český jazyk a literatura*). Pak jsme se setkávaly při výuce, ale připomenu jen naši poradu o volbě tématu diplomové práce. Protože Irena poněkud tíhla jak k jazyku, tak k literatuře, a především se zajímala o Jana Skácela a Vladimíra Holana, pojala mě obava, jak s tím dopadne na rzounkovské literární katedře (kdo je pamětník, ví, o čem píšu), a tak jsem jí navrhla, aby se přihlásila s průchodnějším tématem holanovským u nás, na katedře českého jazyka, doufajíc, že získám k vedení její diplomové práce profesora Karla Hausenblase. Bohužel se to nepodařilo, tehdy už nechtěl přijímat další diplomanty, a tak jsem stála před dilematem. Nakonec jsme se domluvíly, že práci *K metajazykové tendenci v poezii Vladimíra Holana* povedu s tím, že budu pomáhat při formulování cíle, propracovávání celkové struktury, výstavby textu, metod práce, budu ji kontrolovat po stránce stylizační; po stránce literárně analytické jsem se spolehla na její samostatnost. To se plně osvědčilo, Irena nejenže práci obhájila (1986) s výborným výsledkem, ale s tématem zvítězila i v celostátním československém kole SVOČ, a to u komise, v níž zasedaly přední vědecké osobnosti jako profesor Miroslav Komárek a profesor Ján Findra.

Naše spolupráce pokračovala i po skončení studia, když nastoupila do vědecké aspirantury (jí odpovídá současné doktorské studium). Tehdy zvolila téma navazující na diplomovou práci, a to *Mlčení u Vladimíra Holana*. Na něm s ní spolupracovala

v pozdější etapě přípravy Alena Macurová. Toto téma Vaňková i později dále propracovávala, viz její první knižní publikaci *Mlčení a řeč*.

S Irenou jsme se setkávaly příležitostně i nadále, např. na Šrámkově Sobotce. Na ŠS mám nezapomenutelné zážitky. Přivedl mě tam v r. 1974 profesor Alois Jedlička, pak jsem tam přednášela a byla jsem řadu let členkou jejího Přípravného výboru. Ráda si vzpomínám na sedánky ve Šrámkově domě, debaty nad šálkem čaje či kávy, na rázovitý Šolcův statek, kde jsem vystupovala a při jedné přednášce vyzvedla kulturní přínos Sobotecka, mj. zásluhy učitelky Ludmily Žofkové, autorky prvorepublikových učebnic, která v té době (70. léta) byla v nemilosti. K mému překvapení se po přednášce zvedla jakási stará paní a dojatě mi děkovala. Osobně jsem L. Žofkovou neznala a neměla ani ponětí, že je mezi přítomnými. Také další sobotecké prostředí, přednáškový sál Spořitelny, mělo svou atmosféru. Ji dotvářela každoročně bohatá kytice lučních květin umístěná ve velikém kameninovém džbánku stojícím na klavíru.

Za veškerým „soboteckým“ děním stála v té době paní profesorka Marie Hejnová, bývalá gymnaziální učitelka češtiny a francouzštiny. Šla ve šlépějích svého muže a po jeho smrti se chopila nelehkého úkolu a ukázalo se, že je vynikající organizátorka. Tato opravdová dáma dokázala kolem sebe soustředit a pak stmelit tým zanícených předních umělců, literátů i lingvistů a ti všichni společně vdechli Šrámkově Sobotce neopakovatelné kouzlo. Byla to světlá doba Šrámkovy Sobotky právě díky Marii Hejnové. Ta svou autoritou a svým šarmem překonávala mnohé dobové překážky a zajišťovala vysokou úroveň odbornou, kulturní a společenskou.

Proč jsem vrátila ke vzpomínkám k Šrámkově Sobotce v souvislosti s oslavou výročí I. Vaňkové? Ta je už léta členkou Přípravného výboru ŠS a působí na ní. Nepochybně proto, že i ona k ní má vřelý osobní vztah, už jako studentka totiž přijížděla do Sobotky, a tak i ona slavnou éru profesorky Hejnové pamatuje. Připomenu jen, že při své poslední přednášce v Sobotce před několika lety jsem se sešla i s Irenou a už i s její dcerou Zuzankou (kterou jsem znala od jejích raných let a blíže pak rovněž z finále OČJ) a bylo to setkání milé. Naposledy jsme se sešly takto společně i na její velké výroční oslavě 1. 4. 2022 (kvůli covidu odložené z ledna), na níž jsme se potkaly s mnoha dalšími řešiteli olympiády i s dalšími lingvisty.

Docentku Vaňkovou jako nápaditou lingvistku a skvělou stylistku ponoukám i k publikování v našem časopise, v *Českém jazyce a literatuře*. To se nedaří příliš často, protože I. Vaňková není rychlý psavec, pustí z ruky pouze dokonalý text. V hlavě se mi usídlil především její už legendární „Dědeček“ (článek Několik slov nejen o haluzi a srdnatém dědečkovi, *Český jazyk a literatura* 58, 2007/8, s. 226–228), jímž se zapojila do série článků věnovaných nepochopení běžných výrazů u žáků a studentů včetně vysokoškoláků (viz i J. Kostečku) včetně nepochopení obdobných výrazů užívaných v umělecké literatuře (o tom psali L. Lederbuchová a K. Komárek).

V nejnovějším čísle *Českého jazyka a literatury* (č. 4, 2021/22, s. 157–167) vyšel její text Pomněnka a zapomněnka. Kognitivně-kulturní inspirace nejen ke studiu významu, článek, který se váže k současnému vědeckému zájmu autorky, totiž ke kognitivní lingvistice. Spolu s ním i medailonek k jejím 60. narozeninám od Jasni Šlédrové, její přítelkyně a spoluautorky současných studií z kognitivní lingvistiky. Autorka slíbila napsat pokračování k tomuto textu, takže se čtenáři mají na co těšit.

